

„Azt hiszem, fiúk, ez az a pillanat, amikor kiteszlek benneteket”, mondja a srácoknak, miután bemutatkoztak. Azok meg veszik szépen a cigi-gyújtót-hamutartót, jó munkát kívánnak, és elmennek.

Később, vagy két óra múlva, lehallatszik, ahogy muzsikálnak. Kati kimegy az udvarra, felszól az erkélyre, hagyják abba, mert a szomszédok reklamálni fognak. „Öt perc”, mondják, és öt perc múlva tényleg abbahagyják.

Szép és laza szocializáción ment keresztül, gondolom magamban. Határozottan mondja, harsányan is, mégis elfogadják, megértik. Asztalos Pista bácsi, Nagy Pista bácsi – emlegeti azokat, akik nagyapjánál, Horváth Istvánnál megfordultak. Szeretettel olyan embereket, akiknek mára kérdésessé vagy halványvá vált az alakja. De hát a szeretet nem a kérdésességen múlik, nem is a halványuláson.

A nagyszülei nevelték, mert amikor négy hónapos volt, a szülei elváltak. Így lett önálló és sebezhető. Egyik házból a másikba költözött, amíg 1998-ban meg nem vette a nagyszülei házát. Aztán 2000-ben a gyimesit is, ahová feljár. Vagy inkább ahol él. „Egy ideig Őzd volt a paradicsom, most Gyimes.” Milyen jó, hogy mindig van egy Paradicsom, egy Senki Szigete.

„Itt csak dolgozom”, mondja Kolozsvárról, mert ez már nem az a Kolozsvár. Amelyikben az apjával, Panek Zoltánnal veszekedett napestig. Amelyikben szerelmes lett és szakított, amelyikben a barátai éltek, amelyikben mindenki tudta mindenkiről, hogy kicsoda. Amelyikben senki nem akart másnak látszani, és senki nem szólt bele az ember életébe. Ha jól értem, azért haragszik a magyarországiakra, mert kisajátítanák Erdélyt és az erdélyi embert, ahogy ő megismerte, s aki ő maga is volt, amíg lehetett. Vagy aki talán maradt is, csak már egyre inkább egyedül.

„Mintha egy másik életemből néznék vissza magamra” – mondja. Keserű bölcsesség. Talán ebből származik az is, hogy tudja, mit ér, és nem akar ezzel foglalkozni. Megtette, amit meg kellett tennie; ma is megteszi, csak rezignáltabban.

Aki a színpadon látja, nem érzi ezt a rezignáltságot. Munkát, tehetséget, odaadást érez; minden keserűség ellenére még szenvedélyt is. Legyint az okosságára, pedig látszik, ahogy szellemileg mindent megpróbál feldolgozni. Csakhogy nincs pusztán szellemiség – sem az emlékeinket, sem a frusztrációinkat nem tudjuk kikapcsolni. A sebeinket.

„Hat órán át gyözködtem apámat Pesten: lakást kell venni! Sokáig ellenállt, aztán beleegyezett. Ott is halt meg, abban a lakásban, 2001-ben.” A betegsége miatt kényszerült kimenni; valójában soha nem hagyta el Erdélyt. Megint egy veszteség. A nagyon erős személyiségű, okos, művelt, impulzív és kíváncsi apa, aki, ha meg kellett javítania egy kapcsolót, a falban is kutatta a vezetékeket.

„Vannak helyek, ahol a mai napig szikráznak a vezetékek.” Mintha ő is egy ilyen fal lenne, ahol helyenként még serceg a drót. A galeri, amellyel körülveszi magát, a harsányság, a legyintések okosságra és szépségre – ebből áll a fal. Az apa emléke, az anya, akivel majd' egy évtizede nem beszél, Zsuzsi, a lánya – ezek a sercegések, amik miatt nehéz élni, amik miatt muszáj élni.

A táncház, az éneklés, Kallós Zoli bácsi, a Barozda és a Bodzafa együttes, a banda, a táborok. Táncházas volt, de röplabdázott is. Ő is kíváncsian kutakodott. Így viszonyulhatott a szerepeihez is, ezzel a kíváncsisággal. Emlékeit, sebeit, a törődés utáni vágyát ott fogalmazhatta meg a színpadon. Talán ezért volt olyan jó Sárbogárdi Jolánként az Ibusárban. Egy nő, aki semmire sem vágyik jobban, mint hogy megmutassa magát, de nincs mivel, és az sincs, kinek. Hiába mutatja meg magát.

Nem tűri, hogy megalázzák. Elmeséli, hogyan tette tönkre a szabadságát egy magyarországi kirándulócsoporthoz, amelyik az ezeréves határ után egyenesen hozzá jött. Ott várták a gyimesi udvaron, kérték, énekeljen nekik. Mondott néhány atyaúristent, és kitessékelte őket onnan. Talán furcsa a párhuzam, de Philip Marlowe jut eszembe, Chandler detektívje, aki ordítva kergeti ki a szőke bombázót a lakásából, mikor arra toppan be, hogy ott van. Az az ő területe, ott nincs türelme a meglepetésekhez.

Finum Rózsit emlegeti A falu rosszából. Nem találta a figurát, hiába kínlódott vele. Végül, mit tehetett volna, felhívta az apját. Éjszaka telefonált, elpanaszolta neki, mivel küszködik. „Édesapa, elmúlt a tehetségem? Nem, válaszolta. Kávét főzött, félóra múlva felhívtam ismét. Elmagyarázta, itt nem kell népiességre törekedni. Ez nem az igazi nép, csak a másolata, az igyekezet. Aztán sikerült, s a közönség annyira velem volt!”

Ebből a megjegyzéséből értem meg, mennyire és hogyan hiányzik az a közönség, az a Kolozsvár, az az összeczártság, az az egyöntetűség. Később már csak siker lehetett, együttgondolkodás, együttérzés nem. Vagy sokkal kevésbé.

Szerepet soha nem adott vissza, a kolozsvári társulatnál, amelynek 1980-tól tagja, tehát azóta, hogy végzett Vásárhelyen, ma sem ad vissza. Máshol már igen. „Nincs mit bizonygatnom”, mondja, de én azt is kihallom, nincs kinek. Talán tévedek. Mint ahogy a mostanában közölt írásait sem a bizonygatás szándékával írja. Hanem, mert több útja van, nem csak egy.

„Imádtuk Lohinszkyt”, az osztályvezető tanárt. Heten végeztek, a mostani kolozsváriak közül még Keresztes Sándorral. Az anyja kíváncságra ment a színi, aki a maga idejében nem tudott színész lenni. Nem sikerült neki, csak két évet végzett el, de a döntése elég volt ahhoz, hogy az apja úgy érezze, el kell válnia tőle.

„Akkoriban nem lehetett megtanulni ezt a vasárnapi apuka-szerepet”, mondja. Apjával csak tizennégy évesen találkozott igazán, addig a formalitások futottak: Katalin-nap, karácsony. Akkor azonban elmentek kirándulni, talált a szó, és többé nem szakítottak. Egyszer egy rádióinterjúban mondta: „Van ez a szeretetteljes függőség, belehalunk, ha nem vigyázunk.”

Mintha minden véletlenül alakult volna, gondolom magamban, az apa megtalálásától, az apára való rátalálásról az anyai vágy betöltéséig. Csak úgy véletlenül indult el egy olyan pályán, amelyben az ember a más figuráján keresztül mutatja meg saját magát, kaparja el a saját sebeit. Csak úgy véletlenül nagyon is bevált azon a pályán. Csak úgy véletlenül dicséri Nánay Istvántól Kacsir Máriaig mindenki, aki a társulat előadásait nézi.

Nyilván nem véletlenül. De amit mondott, a „mintha egy másik életemből”, az nemcsak most, a pálya végén mondható el: a pálya kezdetén is érvényes volt. Innen is a reflexió, a harsánysáig menő önkeresés, az ironia. Aki mindig figyeli önmagát, az sok mindent megengedhet annak, akit néz, hiszen ugyanő meg is tilthat, vissza is vonhat mindent.

Ugyanezért a vérbeli komédiázás. Micsoda Farfuridi volt, micsoda Srácja a Téli temetésben! Aki magára figyel, az mindenkire, aki pedig mindenkire, annak „könnyű” az egyik megfigyeltet utánoznia.

De nemcsak utánzás, hanem együttélés. Talán ezért is tiltakozik az okosság ellen. Az is van, de van helyzet is, partner, gesztusok. És semmilyen okosság nem elég ahhoz, hogy valaki Farfuridi vagy Srácja legyen. Azonosulni kell, és közben ellenőrizni magunkat.

Iszom a sört, ő a bort, besötétedik a meleg. Ahogy leballagok a Görögtemplom utcán, azon tűnődöm, még ez a ház sem véletlenül áll ott, ahol. A városban is van, meg nincs is a városban. Kolozsvár ez, mégis fölötte valamiképpen, kívül rajta. Mintha egy másik életemből nézném mindig ugyanazt a házat.

Kategória: Nézőtér

Denumire autor: Demény Péter

Látó Szépirodalmi Folyóirat